

Geliş Tarihi / Received : 07.10.2024 / 10.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted : 16.12.2024 / 12.16.2024

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://doi.org/10.55580/oguzhan.1563067>

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KATILIM BANKALARI İLE ÖZEL BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI*

COMPARISON OF FINANCIAL PERFORMANCE BETWEEN PARTICIPATION AND PRIVATE BANKS IN THE TURKISH BANKING SECTOR

Ganime HALİSDEMİR GÜZEL^a, Hatice Elanur KAPLAN^b

ÖZ: Katılım bankaları, son otuz yılda hitap ettiği kesim ve sunduğu farklı enstrümanlarla finansal sektörün ve bankacılık sisteminin önemli bir unsuru haline gelmiştir. Bu çalışmada, Türk bankacılık sisteminde yer alan üç Katılım Bankası (Albaraka Türk A.Ş., Kuveyt Türk, Türkiye Finans) ile üç özel bankanın (Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) Mart 2009-Eylül 2020 dönemleri arasındaki performansları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Panel veri analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, Katılım Bankaları için ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde Sanayi Üretim Endeksi, Dolar Kuru, GSYİH büyüme oranı ve Toplam Mevduat/Toplam Aktif değişkenlerinin anlamlı olduğu bulunmuştur. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde ise Takipteki Alacaklar (Brüt)/Kullanılan Fonlar, Toplam Mevduat/Toplam Aktif, Sanayi Üretim Endeksi, Dolar Kuru ve GSYİH büyüme oranı ile anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Özel bankalar için ROA modelinde yalnızca Sanayi Üretim Endeksi anlamlı bulunurken, ROE modelinde ise Toplam Kredi/Toplam Aktif ve Toplam Mevduat/Toplam Aktif oranları anlamlı ilişkiler göstermiştir.

Anahtar Kelimeler : Katılım Bankacılığı, Özel Bankalar, Finansal Performans, Panel Veri Analizi.

ABSTRACT: Participation banks have become an important element of the financial sector and the banking system with the segments they address and the different instruments they offer in the last thirty years. ++In this study, the performances of three Participation Banks (Albaraka Türk A.Ş., Kuwait Türk, Türkiye Finans) and three private banks (Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) in the Turkish banking system between March 2009 and September 2020 are comparatively examined. In the research conducted using the panel data analysis method, it is found that in the model where ROA is the dependent variable for Participation Banks, the Industrial Production Index, Dollar Exchange Rate, GDP growth rate, and Total Deposits/Total Assets variables are significant. In the model where ROE is the dependent variable, significant relationships were determined with Non-Performing Loans (Gross)/Fund Used, Total Deposits/Total Assets, Industrial Production Index, Dollar Exchange Rate, and GDP growth rate. For private banks, in the ROA model, only the Industrial Production Index was found to be significant, while in the ROE model, the Total Loans/Total Assets and Total Deposits/Total Assets ratios showed significant relationships.

Keywords: Participation Banking, Private Banks, Financial Performance, Panel Data Analysis.

*Bu çalışma "BANKACILIK SEKTÖRÜNDE SEÇİLMİŞ KATILIM BANKALARI İLE ÖZEL BANKALARIN FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir

^a Öğr. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, ganime.halisdemirguzel@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1628-9729>

^b Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Finans Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, haticeelanurkaplan@ohu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-4722-3434>

1. GİRİŞ

Bankacılık sektörü, ekonomik sistemin sağlıklı işleyişi, tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi ve ekonomilerin sürdürülebilir büyümesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bankalar, kamu yararını gözeterek güvenilir ve kârlı hizmetler sunan, fon fazlası olan kişilerle fon talep edenler arasında finansal aracılık yapan kurumlardır. Bu önemli rollerinden dolayı bankalar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finans piyasalarında kritik bir konuma sahiptir. Fon arz edenlerle fon talep edenleri bir araya getiren bankalar, makroekonomik istikrarın sağlanmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bankaların istikrarlı ve güçlü bir yapıya sahip olmaları, finans sektöründeki sürdürülebilirlik açısından büyük önem arz etmektedir.

Bankacılık sistemi genel olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır: konvansiyonel bankacılık ve İslami bankacılık. Bu iki sistemin benzerlikleri olsa da temel farklılıkları, geleneksel bankaların faiz esasına dayalı çalışması, İslami bankaların ise faizsiz bankacılığı ilke edinmesidir. Türkiye’de Katılım Bankacılığı olarak bilinen İslami bankalar, faiz hassasiyeti olan bireyler için alternatif finansal hizmetler sunmaktadır. Katılım bankaları, kâr-zarar ortaklığı esasına dayanan bir sistemle çalışır ve elde edilen kâr veya zarar müşterilerle paylaşılır. Belirli bir getiri taahhüdünde bulunmayan bu bankalar, nakdi kredi kullandırımı yapmaz ve topladıkları fonları faizsiz finans ürünleri çerçevesinde değerlendirirler.

Bankaların finansal performansı, sahiplerinden yatırımcılara, borçlulara ve hükümetlere kadar geniş bir paydaş kitlesi için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bankaların güçlü bir finansal yapıya sahip olmaları esastır. Bankaların performansının sürekli izlenmesi, denetimlerinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde İslami ve konvansiyonel bankacılık sistemleri arasındaki likidite ve kârlılık performansını araştıran birçok çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Mart 2009-Eylül 2020 dönemine ait üç katılım bankası (Albaraka Türk A.Ş., Kuveyt Türk, Türkiye Finans) ile aktif büyüklüklerine göre sıralanan üç özel bankanın (Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) performanslarını karşılaştırmaktır. Bu dönem verileri ve seçilmiş rasyo değerleri kullanılarak iki banka türünün performans farkı analiz edilmiştir. Katılım bankaları ve özel bankaların performanslarının kıyaslanması, her iki tür bankanın hem iç performans değerlendirmesini hem de diğer banka türüyle karşılaştırmasını yapma imkânı sunmaktadır. Çalışma, faizsiz bankacılık esasına göre faaliyet gösteren katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasındaki performans farklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Banka içi ve dışı risk faktörleri dikkate alınarak, performans üzerine etkili olduğu düşünülen bağımsız değişkenler literatürdeki verilerle desteklenmiştir. Bu çalışma, banka performansı ve kârlılığı üzerinde etkili olan faktörler hakkında bilgi sağlayarak ilgili literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

2. LİTERATÜR

Banka performansı ve bankanın performansını etkileyen faktörler ile ilgili yerli ve yabancı literatür taranmış ulaşılan veriler sistematik biçimde Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Banka Performansını Etkileyen Faktörler İle İlgili Literatür Taraması

Çalışmayı Yapanlar ve Yayın Yılı	Kapsadığı Dönem	Çalışmanın Yapıldığı Ülke	Açıklanan Değişkenler	Açıklayıcı Değişkenler	Çalışma Sonucu
Çalışmanın adı: “Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence”					
Aslı Demirgüç Kunt, Harry Huizinga	1988-1995	Uluslararası (80 Ülke)	Aktif Karlılık (ROA) Net Faiz Marjı	GSYH (-) Enflasyon Oranı (+) Reel Faiz Oranı (+) Kredi ve Mevduat Faiz Dışı Gelir (-) Büyüme	Yapılan çalışmada değişkenlerin banka karlılığına ve faiz marjına etkisi incelenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ve banka karlılığı arasında değişkenlerle anlamlı ilişki kurulmuştur. Rekabet seviyesi yüksek büyük bankaların kar marjlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: “The Determinants of Banking Performance in Front of Financial Changes: Case of Trade Banks in Tunisia”					

Ganime HALİSDEMİR GÜZEL, Hatice Elanur KAPLAN

Nouaili Abaoub ve Ochi (2006)	1996-2001	Tunus	Net Faiz Marjı (NFM) ROA	Bankaya Özgü Özellikler Düzenleyici Politikalar Banka Yoğunlaşması ve Yoğunluğu Banka krizi	Bu çalışmada, Tunus bankalarının performans göstergeleri ampirik olarak analiz edilmiştir. Bankaya özgü özelliklerin, düzenleyici politikaların, makroekonomik faktörlerin, finansal gelişme göstergelerinin, banka yoğunlaşması ve yoğunluğunun, rekabet ile kurumsal kısıtlamaların etkisini belirlemek amacıyla kârlılık ölçütleri olarak Net Faiz Marjı (NIM) ve Varlık Getirisi (ROA) kullanılmıştır. Bankacılık performansında, kriz dönemindeki banka kârlılığını ölçmek için panel modelinde genelleştirilmiş en küçük kareler (GLS) yöntemi uygulanmıştır. Kârlılığın, net faiz marjı (NIM) ve varlık getirisi (ROA) ile ölçülmesi durumunda; büyüklük, varlık bileşimi, kredi riski, yoğunlaşma, piyasa değeri ve krizden olumlu etkilendiği gözlemlenmiştir.
Çalışmanın adı: "Kriz Sonrası Türkiye'de Mevduat Bankaları Karlılığına Etki Eden Faktörler"					
Güngör (2007)	1990-2005	Türkiye	ROA	Sermaye Yeterlilik Oranı Likidite Büyüklük Maliyet Oranı GSYİH Takipteki krediler Faaliyet gideri Enflasyon oranı Sektör Payı	Çalışma sonucunda, banka kârlılığında içsel faktörlerin dışsal faktörlere göre daha etkili olduğu belirlenmiştir. Krediler/mevduat oranı, banka büyüklüğü ve bankacılık sektöründeki aktiflerin gayri safi yurt içi hasıla içindeki payının banka kârlılığı üzerinde pozitif bir etki yarattığı, buna karşılık maliyet oranı, takipteki kredi alacakları ve sermaye yeterliliği oranının ise kârlılığı olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Çalışmanın adı: "Kriz Sonrası Türkiye'de Mevduat Bankaları Karlılığına Etki Eden Faktörler"					
Ata (2009)	2002-2007	Türkiye	ROA	Gider Yönetimi Sermaye Yeterliliği Likidite Aktif Kalitesi Toplam Aktifler Büyüme Oranı TÜFE Para Arzı	Banka aktiflerinin GSYİH'ye oranı, kredi/mevduat oranı ve bankaların aktif büyüklüğü arttıkça kârlılık pozitif yönde etkilenmektedir. Ancak, yoğunlaşma oranı, maliyet oranı, öz sermaye/aktifler oranı ve toplam krediler/takipteki krediler oranı banka kârlılığı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır. Banka aktiflerinin finansmanında özkaynak artışı, maliyetlerin yükselmesi ve sorunlu kredilerdeki artış, bankaların aktif kârlılığını düşürmektedir.
Çalışmanın adı: "Factors Influencing the Profitability of Islamic Banks of Pakistan"					
Akhtar, Ali ve Sadaqat (2011)	2006-2009	Pakistan	Aktif Karlılık (ROA) Öz Sermaye karlılığı (ROE)	Toplam aktifler Kaldıraç oranı Takipteki krediler Aktif yönetimi Operasyonel etkinlik Sermaye yeterlilik oranı	Sermaye yeterlilik oranı ile kaldıraç oranı arasında, kârlılık açısından istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Takipteki krediler ile operasyonel etkinlik arasında ROA üzerinde negatif bir etki söz konusu iken, aktif yönetim ve sermaye yeterlilik oranının ROA üzerinde pozitif bir etkisi tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra, operasyonel etkinlik ile sermaye yeterlilik oranı arasında ROE üzerinde olumsuz bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın adı: "Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler"					
Taşkın (2011)	1995-2009	Türkiye	ROA ROE Net Faiz Marjı	Toplam Krediler/Toplam Aktifler Oranı Aktif Büyüklüğü Özkaynaklar/Toplam Aktifler Özel Karşılıklar/Toplam Krediler Personel Giderleri/Toplam Gelirler Faaliyetler/Toplam Aktifler GSMH Sanayi Üretim Endeksi Yabancı Banka Faiz Oranı Enflasyon Oranı 2001 Krizi	Çalışma sonucunda, üretim endeksinin banka kârlılığını etkilediği, kriz dönemlerinin ise hem faiz marjı hem de aktif kârlılık üzerinde olumsuz etkiler yarattığı tespit edilmiştir. Faiz oranı, enflasyon ve GSYİH değişimlerinin banka performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Makroekonomik unsurlardan ziyade, mikroekonomik faktörlerin banka performansı üzerinde daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır.
Çalışmanın adı: "Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama"					
Gülhan ve Uzunlar (2011)	1990-2008	Türkiye	Aktif Karlılık (ROA)	Sermaye (+) Personel Giderleri (+) Likidite (+) Büyüklük (+) Menkul Kıymetler (+) Takipteki Krediler (-) Enflasyon (+) GSYİH (+) Sektör Payı (+) Yoğunlaşma (-)	Çalışmada, sermaye, personel giderleri, likidite, büyüklük, menkul kıymetler, enflasyon ve GSYİH ile sektör payı değişkenlerinin banka kârlılığıyla pozitif ve anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Öte yandan, yoğunlaşma ve takipteki krediler ile banka kârlılığı arasında negatif bir ilişki tespit edilmiş ve bu faktörlerin banka kârlılığı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı ortaya konmuştur.
Çalışmanın adı: "Banking Industry Concentration and Net Interest Margins In Pakistan"					
Hussain (2012)	2001-2010	Pakistan	ROA ROE Net Faiz Marjı (NFM)	Likidite Sektör Payı Faaliyet giderleri Faiz dışı gelirler Piyasa Payı Büyüme Kredi piyasası gelişimi Reel efektif döviz kuru Enflasyon Sektörel büyüme Piyasa kapitalizasyonu/GSYH	Çalışmada, Pakistan'daki 26 ticari bankanın kârlılığı değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, geçmiş net faiz marjları, banka sağlamlığı, maliyet, sektör yoğunlaşması, görelî pazar payı, enflasyon, reel amortisman ve endüstriyel büyümenin kârlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu görülmüştür. Çeşitlendirme, banka büyüklüğündeki değişim, gecikmeli likidite ve borsa gelişimi ise net faiz marjlarının genişlemesine katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, mülkiyet yapısı, GSYİH ve kredi piyasası gelişiminin banka kârlılığı ile istatistiksel olarak negatif bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: "Profitability Of Banking Systm: Evidence Fromemer Ging Markets"					
Yılmaz (2013)	2005-2010	Gelişmekte Olan Ülkeler (Brezilya Çek Cumhuriyeti Macaristan)	Aktif Karlılık (ROA) Net Faiz Marjı (NFM)	Likidite Riski Faaliyet Giderleri Sermaye Ölçüsü Kredi Riski Banka Büyüklüğü Bankanın Sahiplik Yapısı Enflasyon	195 ticari bankanın incelendiği bu çalışmada, ROA ile özkaynak oranı, faaliyet giderleri, likidite, enflasyon ve büyüklük arasında istatistiksel olarak pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Faaliyet giderlerinin yönetimi, kapitalizasyon, kredi riski, banka büyüklüğü ve enflasyon hem varlık getirisi hem de net faiz marjı üzerindeki değişkenler için önemli belirleyiciler olarak öne çıkmıştır. Ampirik sonuçlar, kârlılığın sürdürülebilir olması için piyasada güçlü bir sermaye yapısının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, ticari bankaların kârlılığını artırmak için insan kaynağının ve hizmet kalitesinin geliştirilmesi, kredi riskinin ise azaltılması gerektiği vurgulanmıştır.

Ganime HALİSDEMİR GÜZEL, Hatice Elanur KAPLAN

Çalışmanın adı: "Banks' Profitability and Financial Soundness Indicators: A MacroLevel Investigation in Emerging Countries"					
Albulescu (2014)	2005-2013	Orta ve Güney Amerika	ROA ROE	Takipteki Krediler / Toplam Krediler Oranı Likit Varlıklar / Toplam Varlıklar Oranı Faiz Dışı Kapitalizasyon Giderler / Brüt Gelirler Oranı Faiz Marjı / Brüt Gelirler Oranı	Takipteki kredilerin, bankaların kârlılığı üzerinde olumsuz bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Likidite seviyesi ise karmaşık bir etki yaratmaktadır. Öte yandan, kapitalizasyon ve faiz oranı marjları, bankaların kârlılığını olumlu yönde etkilemektedir. Faiz dışı giderler ise kârlılığı olumsuz etkilemektedir. Kârlılık seviyesini ölçmek için varlık kârlılığı veya özkaynak kârlılığı göstergelerinin kullanılması durumunda sonuçların daha sağlıklı olacağı düşünülmektedir.
Çalışmanın adı: "Determinants of Bank Profitability in Nigeria"					
Osuagwu (2014)	2005-2014	Nijerya	ROA ROE Net Faiz Marjı	Operasyonel Etkinlik Likidite Oranı Kredi Mevduat Oranı Faiz Dışı Gelir Takipteki Kredilerin Oranı Banka Piyasa Yoğunluğu Döviz Kuru Enflasyon Oranı	Yapılan çalışmada, banka kârlılığı ile banka piyasa yoğunluğu, takipteki krediler, operasyonel etkinlik ve likidite oranı arasında negatif bir ilişki, faiz dışı gelirler ile banka kârlılığı arasında ise pozitif bir ilişki tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: "Arnavutluk Bankacılık Sektöründe Finansal Performans Değerlendirmesi"					
Latifi (2015)	2011-2013	Arnavutluk	Banka Performansı	Sermaye Yeterliliği, Aktif Kalitesi, Yönetim Kalitesi, Karlılık Likidite	Yapılan çalışma sonucunda, performansı en yüksek olan bankalar BKT Banka, Raiffeisen Banka ve Intesa San Paolo Bank olarak belirlenmiştir. Performansı en düşük olan banka ise Tirana Bank'tır. Ayrıca, bankaların aktif kalitesinin ve mevduat-kredi oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: "Banka Karlılığının Belirleyicileri :2002-2012 Dönemi Türk Mevduat Bankaları Üzerine Bir İnceleme"					
Güneş (2015)	2002-2012	Türkiye	Aktif Karlılık (ROA) Öz kaynak karlılığı (ROE)	Büyüklik Sermaye Risk yönetimi Gider yönetimi Takipteki krediler Likidite Enflasyon GSYİH Yoğunlaşma	Büyüklik, sermaye ve enflasyon değişkenlerinin ROA ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, takipteki krediler değişkeni ile ROA arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. ROE değişkeninin ise sermaye ve enflasyon ile pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Çalışmanın adı: "Factors Affecting Bank Performance: Cases of Top 10 Biggest Government and Private Banks in Indonesia in 2004- 2013"					
Kristianti ve Yovin (2016)	2004-2013	Endonezya	ROA Net faiz marjı	Sermaye yeterlilik oranı (CAR) Operasyonel verimlilik Takipteki krediler Kredi mevduat Net Faiz Marjı (NFM)	Operasyonel verimlilik, NIM ve NPL değişkenlerinin devlet bankalarının performansını etkileyen önemli faktörler olduğu belirlenmiştir. Özel bankalar için ise etkin çıkan değişkenler CAR ve operasyonel verimlilik olarak tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, etkinlik teorisini, sinyal teorisini ve görel piyasa gücü hipotezini desteklemektedir.
Çalışmanın adı: "Determinants of Bank Profitability in Ethiopia: A Case Study of Private Commercial Banks"					
Merin (2016)	2004-2011	Etiyopya	Aktif Karlılık (ROA)	Aktif Büyüklük İş gücü verimliliği Genel gider verimliliği Likidite Pazar payı Faiz dışı gelirler Kredi riski	Yapılan çalışmada, aktif büyüklüğü, kapitalizasyon, likidite ve faiz dışı gelirlerin banka kârlılığı ile pozitif ve önemli ölçüde ilişkili olduğu bulunmuştur. Öte yandan, kredi riski ve genel gider verimliliğinin banka kârlılığı üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın adı: "Banka Karlılığını Etkileyen Faktörler: Türkiye Örneği"					
Reis, Kılıç ve Buğan (2016)	2009-2013	Türkiye	Aktif Karlılık (ROA) Net Faiz Marjı (NFM)	Kaldıraç Oranı Likidite Oranı Faaliyet Giderleri Oranı Enflasyon GSYİH Piyasa Kapitalizasyonu Kredi/Mevduat Oranı	Araştırmada, ROA ile kaldıraç oranı ve kredi/mevduat oranı arasında anlamlı bir negatif ilişki tespit edilmiş; piyasa kapitalizasyonu ile ROA arasında ise anlamlı bir pozitif ilişki ortaya konmuştur. Ayrıca, kaldıraç oranı, kredi/mevduat oranı, piyasa kapitalizasyonu ve GSYİH ile net faiz marjı arasında da anlamlı ve negatif bir ilişki saptanmıştır.
Çalışmanın adı: "Ticari Bankalarda Kârlılığın Belirleyicileri: Türkiye Örneği"					
Güzel ve Yüksel (2018)	2003-2016	Türkiye	ROA ROE	Likidite Takipteki krediler Sermaye yapısı Diğer faaliyet giderleri Faaliyet dışı gelirler	Yapılan çalışmada, likidite ve faaliyet dışı gelirler oranının ROA ve ROE üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Öte yandan, takipteki krediler ve diğer faaliyet giderleri oranlarının ROA ve ROE üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkisi olduğu tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: "Banka Karlılığının Belirleyicileri: Türk Bankacılık Sektöründeki Katılım Bankaları Üzerine Ampirik Bir Uygulama"					
Aka (2019)	2010-2018	Türkiye	Aktif Karlılık (ROA) Öz Kaynak Karlılığı (ROE)	Aktif büyüklük Kaldıraç oranı Takipteki krediler oranı Kredi Mevduat oranı Operasyonel etkinlik Aktif büyüklük Enflasyon Banka piyasa yoğunluğu Döviz kuru değişkenleri	Gerçekleştirilen çalışmada, katılım bankalarının kârlılığını değerlendirmek amacıyla kullanılan değişkenler ile aktif büyüklük, kaldıraç oranı, takipteki kredilerin oranı, kredi/mevduat oranı, operasyonel etkinlik ve banka piyasa yoğunluğu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
Çalışmanın adı: "Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi"					
Aydın (2019)	2005-2015	Türkiye	Aktif Karlılık (ROA) Öz kaynak karlılığı (ROE)	Takipteki krediler Banka Büyüklüğü Faaliyet Giderleri Banka sermayesi Faiz dışı gelirler Ekonomik Büyüme Faiz gelirleri Enflasyon Sektörel yoğunlaşma	Yapılan çalışmada, özkaynak kârlılığı ile banka büyüklüğü, faaliyet giderleri, faiz gelirleri, faiz dışı gelirler, enflasyon oranı ve sektörel yoğunlaşma gibi değişkenler arasında banka kârlılığı ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.
Çalışmanın adı: "Türkiye'de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler"					
Yelghi (2020)	2007-2016	Türkiye	ROA ROE Net Faiz Marjı	Döviz kurları	ARDL modelleri kullanılarak ABD doları ve Euro kurlarının banka performans ölçütleri olan ROA, ROE ve NIM üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Araştırmanın bulguları, Türkiye'deki bankaların kârlılığının döviz kuru dalgalanmalarından etkilenmediğini ortaya koymuştur.

Çalışmanın adı: "Türkiye'deki Bankaların Karlılıklarının Analizi"					
Özet (2021)	2008-2018	Türkiye	ROA ROE	Gösterge faiz (GOSTERGE) Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (BÜYÜME) İşsizlik oranı (İŞSİZLİK) Tüketici fiyat endeksi Likit aktifler/Toplam aktifler (LİKİT) Toplam krediler/toplam mevduat (KR_MV) Takipteki alacaklar Özkaynaklar/kredi+ piyasa+ operasyonel riskler (SYR)	Yapılan çalışmada, ROA değişkeni ile SYR ve işsizlik arasında pozitif bir ilişki bulunmuş, TDO, KR_MV ve likidite değerleri ile ise negatif yönde bir ilişki tespit edilmiştir. ROE değişkeni ile TDO, KR_MV ve likidite arasında da negatif bir ilişki gözlemlenmiştir. Ayrıca, TUFE ile işsizlik arasında pozitif bir ilişki belirlenmiştir.

3. VERİ SETİ VE METODOLOJİ

Araştırmada her iki banka türünün performans kriterleri olarak sektör verileri ve finansal oranlar kullanılmıştır. Literatüre dayalı olarak, Mart 2009-Eylül 2020 dönemine ait çeyrek dönem verilerine kesintisiz ulaşılabilen üç katılım bankası (Albaraka Türk A.Ş., Kuveyt Türk, Türkiye Finans) ile 31.09.2021 tarihli aktif büyüklüklerine göre sıralanan üç özel bankanın (Türkiye İş Bankası A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.) performansları, iki farklı model üzerinden analiz edilmiştir. Bağımlı değişkenler olarak Aktif Karlılığı (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) belirlenmiştir. Bağımsız değişkenler ise içsel ve dışsal olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. İçsel değişkenler; Takipteki Alacaklar (Brüt)/Kullandırılan Fonlar, Toplam Kredi/Toplam Aktif ve Toplam Mevduat/Toplam Aktif oranlarından oluşurken, dışsal değişkenler; Sanayi Üretim Endeksi, Döviz Kuru ve GSYİH büyüme oranıdır. Araştırmada kullanılan özel bankaların rasyo verileri Türkiye Bankalar Birliği'nin (TBB) web sitesinden, katılım bankalarına ilişkin veriler ise Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin (TKBB) web sayfasından banka bazlı olarak alınarak derlenmiştir. Makroekonomik değişkenlere ilişkin veriler ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) kaynaklarından elde edilmiştir. Bu çalışmada, banka finansal verileri üçer aylık periyotlarla alındığından, makroekonomik veriler de aynı şekilde üçer aylık olarak kullanılmıştır.

Araştırmada panel veri yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntem, ekonometrik analizlerde son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Panel veri modelleri, N sayıda birim ile her birim için T kadar gözleme sahiptir. Bu nedenle hem yatay kesit hem de zaman boyutunu içerir. İki boyutun birlikte kullanılması, daha fazla bilgi elde edilmesine ve serbestlik derecesinin artmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, gözlem sayısındaki artış, analiz edilen ilişkiye daha fazla değişkenlik katarak çoklu doğrusal bağıntı sorununu azaltmakta ve bu sorunun ortadan kalkmasına yardımcı olmaktadır (Hsiao, 2007). Panel veri analizi, diğer regresyon yöntemleri olan yatay kesit ve zaman serisiyle karşılaştırıldığında çeşitli avantajlar sunmaktadır. Yalnızca yatay kesit verileri ile yapılan çalışmalar, sadece birimler arasındaki farklılıkları gösterirken, panel veri analizi ile hem birimler hem de zaman içindeki değişimlerin izlenmesine olanak tanımaktadır (Baltagi, 2001). Ayrıca, panel veri analizi daha karmaşık modellerin oluşturulmasına ve test edilmesine imkan verdiği için, elde edilen sonuçların daha tutarlı, gerçekçi ve kapsamlı olmasını sağlamaktadır. Bu avantajların yanı sıra, en önemli katkısı, sayısal olarak ifade edilemeyen, gözlenemeyen ve net bir şekilde ölçülemeyen faktörlerin etkilerinin belirlenmesine de olanak tanınmasıdır (Hsiao, 2007).

4. BULGULAR VE YORUM

Bu çalışmada, katılım bankaları ve özel bankaların kârlılıklarını ölçmek amacıyla banka, makroekonomik ve kârlılığı gösteren değişkenler kullanılarak modeller oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılacak modeller şu şekildedir.

$$ROA_{it} = \beta_0 + \beta_1 TA_{it} + \beta_2 MA_{it} + \beta_3 KA_{it} + \beta_4 SÜE_{it} + \beta_5 DK_{it} + \beta_6 BO_{it} + \varepsilon_{it}$$
$$ROE_{it} = \beta_0 + \beta_1 TA_{it} + \beta_2 MA_{it} + \beta_3 KA_{it} + \beta_4 SÜE_{it} + \beta_5 DK_{it} + \beta_6 BO_{it} + \varepsilon_{it}$$

Tablo 2 ve Tablo 3, katılım bankaları ve özel bankalar paneline ait özet istatistikleri sunmaktadır. Bu tablolarda maksimum, minimum, ortalama ve standart sapma değerleri yer

almaktadır. Gözlem sayısının 141 olduğu görülmekte olup, bu sayının ampirik analizlerin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Katılım Bankaları Model 1’ve Model 2’ye Ait Özet İstatistikler

Model 1 (Bağımlı Değişken ROA)					
Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min	Max
ROA	141	0,766	0,498	0,850	3,307
TA	141	3,623	1,555	1,636	8,0125
MA	141	70,253	7,883	52,664	85,363
KA	141	68,997	5,929	51,549	82,591
SÜE	141	93,836	18,372	53,290	126,992
DK	141	3,020	1,645	1,456	7,202
BO	141	4,585	5,330	-14,082	11,708
Model 2 (Bağımlı Değişken ROE)					
Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min	Max
ROE	141	8,066	4,248	0,318	16,270
TA	141	3,623	1,552	1,636	8,012
MA	141	70,253	7,883	52,664	85,363
KA	141	68,997	5,929	51,549	82,591
SÜE	141	93,836	18,372	53,290	126,992
DK	141	3,020	1,645	1,456	7,202
BO	141	4,585	5,330	-14,082	11,708

Tablo 3. Özel Bankalar Model 1’ve Model 2’ye Ait Özet İstatistikler

Model 1 (Bağımlı Değişken ROA)					
Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min	Max
ROA	141	1,743	0,498	0,850	3,307
TA	141	3,714	1,595	1,537	7,555
MA	141	58,771	2,972	52,997	66,967
KA	141	61,036	5,772	42,689	68,497
SÜE	141	93,836	18,372	53,290	126,992
DK	141	3,020	1,645	1,456	7,202
BO	141	4,585	5,330	-14,082	11,708
Model 2 (Bağımlı Değişken ROE)					
Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Min	Max
ROE	141	14,697	3,630	8,430	25,775
TA	141	3,714	1,595	1,537	7,555
MA	141	58,771	2,972	52,997	66,967
KA	141	61,036	5,772	42,689	68,497
SÜE	141	93,836	18,372	53,290	126,992
DK	141	3,020	1,645	1,456	7,202
BO	141	4,585	5,330	-14,082	11,708

Değişkenlerin standart sapma ve varyansları incelendiğinde, ortalamadan önemli ölçüde sapma göstermedikleri anlaşılmaktadır. Minimum değer BO değişkeninde tespit edilirken, maksimum

değerin SÜE değişkeninde olduğu gözlemlenmektedir. Tablo 4 ve 5, korelasyon matrisi sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 4. Katılım Bankaları Model 1 ve Model 2 Korelasyon Matrisi

Model 1 (Bağımlı Değişken ROA)							
	ROA	TA	MA	KA	SÜE	DK	BO
ROA	1,000						
TA	-0,274	1,000					
MA	0,218	0,008	1,000				
KA	0,363	-0,106	0,091	1,000			
SÜE	-0,353	0,198	-0,409	-0,658	1,000		
DK	-0,455	0,464	-0,021	-0,716	0,753	1,000	
BO	0,120	-0,366	-0,150	0,198	0,115	-0,316	1,000

Model 2 (Bağımlı Değişken ROE)							
	ROE	TA	MA	KA	SÜE	DK	BO
ROE	1,000						
TA	-0,356	1,000					
MA	0,168	0,008	1,000				
KA	0,062	-0,106	0,091	1,000			
SÜE	-0,060	0,198	-0,409	-0,658	1,000		
DK	-0,219	0,464	-0,021	-0,716	0,735	1,000	
BO	0,108	-0,366	-0,150	0,198	0,115	-0,316	1,000

Tablo 5. Özel Bankalar Model 1 ve Model 2 Korelasyon Matrisi

Model 1 (Bağımlı Değişken ROA)							
	ROA	TA	MA	KA	SÜE	DK	BO
ROA	1,000						
TA	-0,154	1,000					
MA	0,122	0,527	1,000				
KA	-0,274	-0,100	-0,457	1,000			
SÜE	-0,321	0,091	-0,401	0,685	1,000		
DK	-0,222	0,551	-0,033	0,417	0,753	1,000	
BO	0,084	-0,472	-0,235	0,085	0,115	-0,316	1,000

Model 2 (Bağımlı Değişken ROE)							
	ROE	TA	MA	KA	SÜE	DK	BO
ROE	1,000						
TA	-0,130	1,000					
MA	0,361	0,527	1,000				
KA	-0,658	-0,100	-0,457	1,000			
SÜE	-0,659	0,092	-0,401	0,685	1,000		
DK	-0,561	0,551	-0,033	0,417	0,735	1,000	
BO	0,114	-0,472	-0,235	0,085	0,115	-0,316	1,000

Tablodaki sonuçlar değerlendirildiğinde, en yüksek korelasyonun ROA (Aktif Karlılığı) ve ROE (Özkaynak Karlılığı) değişkenleri arasında olduğu görülmektedir. Bu iki değişken arasında 0.89'lük bir korelasyon hesaplanmış olup, bu güçlü ilişkinin, her iki değişkenin de benzer dinamiklere sahip olmasından ve her ikisinin de bağımlı değişken olarak kullanılıyor olmasından kaynaklandığı ve olağan kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bağımsız değişkenler arasında ise Sanayi Üretim Endeksi (SÜE) ve Döviz Kuru (DK) arasında 0,73'lük bir korelasyon tespit edilmiştir, bu da kendi iç dinamiklerinden kaynaklandığı için normal karşılanmıştır.

Gujarati'ye (2004) göre, korelasyonun 0,80 veya üzerinde olması çoklu doğrusal bağlantı sorunu olduğunu gösterebilir. Ancak bu çalışmada kullanılan bağımsız değişkenler arasında bu derece yüksek bir korelasyon bulunmadığından, değişkenlerin panel veri analizine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Korelasyon matrisi sonuçları dikkate alındığında, ele alınan değişkenler arasında kuvvetli bir pozitif veya negatif ilişkiye rastlanmamıştır. Bu nedenle, korelasyon analizinin sonuçlarına göre modelde çoklu doğrusal bağlantı sorunu bulunmadığı kararlaştırılmıştır. Bununla birlikte, çoklu doğrusal bağlantı sorununu tespit etmek için ek olarak Varyans Artış Faktörü (Variance Inflation Factor - VIF) testi de uygulanmıştır. Bu çerçevede, Tablo 6, VIF test sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 6. Katılım Bankaları ve Özel Bankalar Modellerine Ait Varyans Artış Faktörleri (Variance Inflation Factor-VIF)

Bağımsız Değişkenler	Değişkenler	VIF (Katılım Bankaları)	VIF (Özel Bankalar)
	TA	1,61	2,91
MA	1,71	2,02	
KA	2,55	2,10	
SÜE	6,11	6,44	
DK	6,59	6,38	
BO	1,85	1,72	
Mean VIF	3,40	3,59	

VIF tablosunda yer alan değerlere bakıldığında, tüm bağımsız değişkenlerin VIF değerlerinin 10'un altında olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu olmadığını göstermektedir ve korelasyon analizinin bulgularını desteklemektedir.

Korelasyon ve çoklu doğrusal bağlantı sorununun olmadığını tespit edilmesinin ardından, serilerin durağan olup olmadıklarını belirlemek amacıyla panel birim kök testleri uygulanmıştır. Panel veri setlerinde birim kök testi için çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bunlar arasında Levin-Lin-Chu (2002), Harris-Tzavalis (1999), Breitung (2000; Breitung ve Das, 2005), Im-Pesaran-Shin (2003) ve Fisher tipi testler (Choi, 2001) yer almaktadır. Bu testlerin ortak yönü, boş hipotezlerinin aynı olmasıdır: Boş hipotez, serilerin birim kök içerdiğini öne sürmektedir. Panel birim kök testlerinde genellikle dinamik sabit etkiler modeli kullanılmaktadır (Baltagi, 2008).

$$Y_{it} = \mu_i + \tau_i t + \alpha_i Y_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

Burada μ_i birim etkileri ifade etmektedir. τ_i trendin parametresini temsil etmektedir. $\alpha_i = 1$ hipotezinin uygun yöntemlerle test edilmesiyle birlikte durağanlığın var olup olmadığı test edilmektedir. 1 numaralı eşitlikte yer alan model bir Dickey Fuller (DF) regresyonu şeklinde de ifade edilebilmektedir;

$$\Delta Y_{it} = \mu_i + \tau_i t + p_i Y_{it-1} + \varepsilon_{it}$$

2 numaralı eşitlikte $\Delta Y_{it} = Y_{it} - Y_{it-1}$ ve $p_i = \alpha_i - 1$ ifade etmektedir. $p_i = 0$ hipotezi serinin birim köke sahip olduğu anlamına gelirken, alternatif hipoteze göre serinin durağan olduğuna karar verilir.

Tablo 7. Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	Harris-Tzavalis		Levin, Lin and Chu		Im, Pesaran and Shin	
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli
ROA	0,000***	0,000***	0,016**	0,000***	0,003**	0,000**
ROE	0,000**	0,000***	0,000***	0,000**	0,000***	0,000***
TA	0,847	0,986	0,418	0,050**	0,987	0,839
Δ TA	0,000***	0,000***	0,004**	0,000***	0,000***	0,000***
MA	0,263	0,990	0,382	0,533	0,197	0,552
Δ MA	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
KA	0,316	0,057*	0,047**	0,541	0,507	0,002**
SÜE	0,000***	0,000***	0,000***	0,008**	0,016**	0,000***

Ganime HALİSDEMİR GÜZEL, Hatice Elanur KAPLAN

DK	1,000	0,999	1,000	0,798	1,000	0,999
ΔDK	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***	0,000***
BO	0,000***	0,000***	0,001**	0,000***	0,000***	0,000***

Not: *, **, *** sırası ile %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. İlgili test istatistikleri Stata 15 paket programından elde edilmiştir

Tablo 7 birim kök test sonuçlarını göstermektedir. Değişkenlere üç farklı birim kök testi uygulanmıştır. Tabloda sabitli ve sabitli ve trendli seçeneklerin olasılık değerleri yer almaktadır.

Tablo 7’de yer alan birim kök testi sonuçları incelendiğinde, değişkenlerin sabit ve sabitli trendli eğilim olasılık değerlerinin büyük ölçüde durağan olduğu gözlemlenmektedir. Bazı değişkenlerin olasılık değerleri %1, %5 veya %10 anlamlılık düzeylerinin üzerinde çıkmıştır. Bu durum, bu değişkenlerin birinci derece farklarının alınarak birim kök testine tabi tutulmasını gerektirmiştir. TA ve MA verilerinin birinci derece farkları alındığında durağanlaştığı ve bu nedenle tüm değişkenlerin analize uygun bir trende sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Parametre tahmininin havuzlanmış sıradan en küçük kareler (OLS) yöntemiyle gerçekleştirildiği klasik modelin uygunluğunu test etmek için F testi uygulanmıştır. F testi ile verilerin birimlere göre farklılık gösterip göstermediği, kısıtlı ve kısıtsız model kullanılarak incelenmiştir. Kısıtsız model, katsayıların birimlere bağlı olarak değiştiğini göstermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2013). Ayrıca model seçimi için Breusch-Pagan (BP) LM testi (1980) kullanılmıştır. Hausman testi, panel veri modelinin sabit etkiler veya rastgele etkiler modeliyle değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Bu yaklaşımda havuzlanmış regresyon modelinde birimlere özgü etkiler göz ardı edilmektedir.

F testinde H0 hipotezi, havuzlanmış regresyon modelinin kullanılmasını; H1 hipotezi ise sabit etkiler modelinin gerekliliğini ifade etmektedir. BP-LM testinde boş hipotez, havuzlanmış regresyon modelinin kullanılmasını belirtirken, alternatif hipotez rastgele etkiler modelinin uygulanması gerektiğini göstermektedir. Hausman testinin boş hipotezi, rastgele etkiler modelinin kullanılmasını; alternatif hipotezi ise sabit etkiler modelinin gerekliliğini belirtmektedir. Bu bağlamda, Tablo 7 uygun panel model seçimi için gerçekleştirilen test sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 8. Panel Model Seçimi

	F-Testi		Hausman Testi		Belirlenen Model
	İstatistik Değ.	p-değeri	İstatistik Değ.	p-değeri	
Katılım Bankaları için (Bağımlı Değişken ROA)	11,09	0,000***	40,66	0,000***	Sabit Etkiler Modeli
Katılım Bankaları için (Bağımlı Değişken ROE)	6,13	0,002***	16,03	0,013**	Sabit Etkiler Modeli
Özel Bankalar için (Bağımlı Değişken ROA)	7,64	0,000***	13,90	0,001**	Sabit Etkiler Modeli
Özel Bankalar için (Bağımlı Değişken ROE)	9,71	0,000***	171,20	0,000***	Sabit Etkiler Modeli

Not: *, **, *** sırası ile %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. İlgili test istatistikleri Stata 15 paket programından elde edilmiştir.

Tabloda hem katılım bankaları hem de özel bankalar için oluşturulan modellerin F, LM ve Hausman testi sonuçlarına yer verilmektedir. Hausman testi sonucunda elde edilen p-değeri 0.05’ten küçük olduğundan hem katılım bankaları hem de özel bankalar için kurulan her iki modelde de sabit etkiler modelinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca, Tablo 9’da katılım bankalarına ait modeller için sabit etkiler modelinin sonuçları sunulmaktadır.

Tablo 8. Katılım Bankaları İçin Bankalar Sabit Etkiler Modeli

Değişkenler Bağımlı Değişken (ROA)	Katsayı	Standart Hata	p-değeri
TA	-0,005	0,025	0,818
MA	0,035	0,006	0,000***
KA	0,010	0,010	0,348
SÜE	0,018	0,004	0,000***
DK	-0,266	0,055	0,000***
BO	-0,018	0,007	0,023**
Sabit	-3,275	0,986	0,001**
R ² : 0,37 F (istatistik): 13,29 F (olasılık): 0,000***			
Değişkenler Bağımlı Değişken (ROE)	Katsayı	Standart Hata	p-değeri
TA	-0,553	0,258	0,034**
MA	0,337	0,067	0,000***
KA	0,017	0,106	0,872
SÜE	0,226	0,044	0,000***
DK	-2,377	0,551	0,000**
BO	-0,223	0,079	0,005**
Sabit	-27,869	9,9003	0,006**
R ² : 0,26 F (istatistik): 8,07 F (olasılık): 0,000***			

Not: *, **, *** sırası ile %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir, ilgili test istatistikleri Stata 15 paket programından elde edilmiştir,

Tablo 8'deki analiz sonuçları incelendiğinde, F olasılık değerlerinin "0,000" çıkması, modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, R² değerleri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan ROA ve ROE'yi sırasıyla %37 ve %26 oranında açıkladığını ortaya koymaktadır.

Katılım Bankaları için kurulan Sabit Etkiler modeli sonuçlarına göre, ROA'nın bağımlı değişken olduğu ilk modelin test istatistiklerine bakıldığında, TA ve KA'nın bağımlı değişken ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olmadığı gözlemlenmiştir. MA'da meydana gelen bir birimlik artış, ROA'yı 0,003 birim artırırken, SÜE'deki bir artış ROA'yı 0,01 birim artırmaktadır. DK'daki bir birimlik artış ise bağımlı değişkeni 0,2 birim azaltmakta, BO'daki bir artış ROA'yı 0,01 birim düşürmektedir. Sonuç olarak, katılım bankaları için yapılan uygulamada, ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde dışsal değişkenlerin tamamının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, içsel değişkenlerden yalnızca MA'nın ise anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde ise, KA dışında diğer tüm değişkenlerin bağımlı değişkenle istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. TA'daki bir birimlik artışın ROE'yi 0,5 birim azalttığı, MA'daki bir artışın ROE'yi 0.3 birim artırdığı, SÜE'deki bir artışın ROE'yi 0,2 birim artırdığı, DK'daki bir artışın ROE'yi 2,3 birim azalttığı ve BO'daki bir artışın ise ROE'yi 0,2 birim düşürdüğü saptanmıştır. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde dışsal değişkenlerin tamamı istatistiksel olarak anlamlıdır; içsel değişkenlerden yalnızca KA'nın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 10, özel bankalar için kurulan model 1 (ROA) ve model 2 (ROE) için Sabit Etkiler Modelinin sonuçlarını göstermektedir.

Tablo 10. Özel Bankalar için Sabit Etkiler Modeli

Değişkenler Bağımlı Değişken (ROA)	Katsayı	Bootsrap Standart Hata	p-değeri
TA	-0,075	0,102	0,458
MA	0,020	0,034	0,556
KA	0,002	0,040	0,945
SÜE	-0,017	0,007	0,016**
DK	0,135	0,112	0,231
BO	0,019	0,012	0,116
Sabit	1,762	2,063	0,393
R ² : 0,17 Wald chi2: 31,25 Wald olasılık: 0,000***			
Değişkenler Bağımlı Değişken (ROE)	Katsayı	Standart Hata	p-değeri
TA	-0,618	0,375	0,102
MA	0,334	0,112	0,004**
KA	-0,240	0,067	0,001**
SÜE	-0,068	0,026	0,012**
DK	0,141	0,345	0,682
BO	0,098	0,049	0,049**
Sabit	17,59	6,651	0,009**
R ² : 0,60 F (istatistik): 34,37 F (olasılık): 0,000***			

Not: *, **, *** sırası ile %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir. İlgili test istatistikleri Stata 15 paket programından elde edilmiştir.

Tablo 10'daki analiz sonuçları incelendiğinde, F değerinin "0,000" çıkması, modelin genel olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, R² değerleri, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken olan ROA ve ROE'yi sırasıyla %17 ve %60 oranında açıkladığını ortaya koymaktadır.

Tablodaki sonuçlara göre, ROA'nın değişkenlerden yalnızca SÜE ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde ise içsel değişkenlerden MA ve KA ile bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dışsal değişkenlerden DK'nın bağımlı değişken ile arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Özellikle, MA'da meydana gelen bir birimlik artış, ROE'yi 0,3 birim artırırken; KA'daki bir birimlik artış, ROE'yi 0,2 birim azaltmaktadır. Ayrıca, SÜE'deki bir birimlik artışın ROE'yi 0,06 birim azalttığı, BO'daki bir birimlik artışın ise ROE'yi 0,09 birim artırdığı gözlenmiştir.

Araştırma, katılım bankaları ile özel bankaların performansını etkileyen faktörleri karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Tablo 9 ve Tablo 10, bu amaç doğrultusunda, her iki banka türü için kârlılığı belirleyen değişkenlerin etkisini net bir şekilde göstermektedir. Bulgular, farklı bankacılık modellerinin (katılım ve özel bankacılık) farklı ekonomik koşullara ve stratejik faktörlere duyarlılığını yansıtmaktadır. Katılım bankaları için sermaye yeterliliği pozitif etkilerken, özel bankalarda bu etkisi negatiftir. Bu durum, her iki banka türünün risk yönetimi ve sermaye kullanımı açısından farklı stratejiler izlediğini ortaya koymaktadır. Menkul aktifler her iki modelde de olumlu katkılar sunarken, kredi aktiflerin özel bankalarda olumsuz etkileri dikkat çekmektedir.

5. SONUÇ

Katılım bankacılığı, kar ve zarar temeline dayanarak fon toplayan ve murabaha, kiralama, ortaklık gibi yöntemlerle finansman ihtiyaçlarını karşılayan bir bankacılık modelidir. Bankacılık sektöründe, performans ölçümlerinin önemi giderek artmaktadır. Periyodik olarak yapılan bu ölçümler, bankaların durumlarını değerlendirmeleri ve piyasa dengesini sağlamaları açısından kritik öneme sahiptir. Piyasa riskleri ve olası krizlerin önüne geçebilmek için bankaların performanslarının düzenli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Performans değerlendirmesi, bankaların kaynaklarını etkin bir şekilde kullanmalarını sağlayarak güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, 2009Q1-2020Q3 döneminde üç katılım bankası (Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans) ile üç özel bankanın (Türkiye İş Bankası, Türkiye Garanti Bankası, Yapı Kredi Bankası) performansı incelenmiştir. Aktif Kaynak Karlılığı (ROA) ve Özkaynak Karlılığı (ROE) bağımlı değişkenler olarak ele alınmıştır. Bağımsız değişkenler, içsel ve dışsal faktörler olarak iki grupta toplanmıştır. İçsel değişkenler arasında Takipteki Alacaklar/ Kullandırılan Fonlar, Toplam Kredi/Toplam Aktif ve Toplam Mevduat/Toplam Aktif yer alırken, dışsal değişkenler Sanayi Üretim Endeksi, Dolar Kuru ve GSYİH büyüme oranını içermektedir.

Analiz sonuçları, katılım bankalarının performans göstergelerini değerlendiren iki model üzerinde özetlenmiştir. ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde, Sanayi Üretim Endeksi, Dolar Kuru ve GSYİH büyüme oranı ile istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. İçsel değişkenlerden yalnızca Toplam Mevduat/Toplam Aktif'in anlamlı olduğu bulunmuştur. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde ise Takipteki Alacaklar/Kullandırılan Fonlar, Toplam Mevduat/Toplam Aktif, Sanayi Üretim Endeksi, Dolar Kuru ve GSYİH büyüme oranının bağımlı değişkenle istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir. Takipteki kredi hacminde bir birimlik artışın ROE'yi 0,5 birim azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, katılım bankalarının takipteki alacaklarındaki artışın performanslarını olumsuz etkilediğini göstermektedir. Özel bankalar ise sorunlu kredilerini varlık yönetim şirketlerine satarak aktif kalitelerini artırabilir, bu da karlılıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Katılım bankalarının bu konuda benzer bir esnekliğe sahip olmaması, karlılıkları üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu bulgular doğrultusunda, katılım bankacılığı prensipleriyle uyumlu bir sorunlu kredi devri sistemi önerilmektedir.

Özel bankalarda ROA'nın bağımlı değişken olduğu modelde yalnızca Sanayi Üretim Endeksi'nin anlamlı olduğu görülmüştür. ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde ise içsel değişkenlerden Toplam Kredi/Toplam Aktif ve Toplam Mevduat/Toplam Aktif ile bağımlı değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. Bankalar, finansal varlıklara ve kredilere yatırımlarını artırarak karlılıklarını iyileştirebilir. Kredi ve toplam mevduat oranlarını yüksek tutmanın, karlılık ve banka performansını artırabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Sanayi Üretim Endeksi, katılım bankalarında bağımlı değişken ile pozitif bir ilişki gösterirken, özel bankalarda negatif bir ilişki ortaya koymuştur. Dolar kuru ve GSYİH büyümesi, katılım bankalarında her iki model için de negatif bir etki yaratmaktadır. Ancak GSYİH büyümesi, özel bankalarda ROE'nin bağımlı değişken olduğu modelde pozitif bir etki göstermektedir.

Çalışmanın sonuçları, katılım ve özel bankalar genelinde değerlendirildiğinde, makroekonomik değişkenlerin katılım bankalarında daha etkili olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenleri açıklama oranları (R^2) göz önüne alındığında, modele dahil edilmeyen değişkenlerin yanı sıra finansal baskının arttığı dönemlerde (2016 Darbe girişimi, 2018 döviz krizi ve 2020 COVID-19 pandemisi) genel bir değerlendirme yaparak kesin sonuçlara ulaşmanın hatalı olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu çalışma, katılım ve özel bankaların performansları üzerine yapılan kıyaslamalarla fikir sahibi olmamıza katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aka, K. (2019). Banka karlılığının belirleyicileri: Türk bankacılık sektöründeki katılım bankaları üzerine ampirik bir uygulama. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(3), 21-39.
- Akhtar, M. F., Ali, K., & Sadaqat, S. (2011). Factors influencing the profitability of Islamic banks of Pakistan. *International Research Journal of Finance and Economics*, 66, 125-132.
- Albulescu, C. B. (2015). Banks' profitability and financial soundness indicators: A macrolevel investigation in emerging countries. *Procedia Economics and Finance*, 23(15), 203-209.

- Ata, H. A. (2009). Kriz sonrası Türkiye'de mevduat bankaları karlılığına etki eden faktörler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(2), 137-151.
- Aydın, Y. (2019). Türk bankacılık sektöründe kârlılığı etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189.
- Baltagi, B. H. (2008). *Econometric analysis of panel data* (4th ed.). New York: Wiley.
- Demirgüç-Kunt, A., & Huizinga, H. (1989). Determinants of commercial bank interest margins and profitability: Some international evidence. *Dünya Bankası Ekonomik İnceleme*, 379-408.
- Gujarati, D. N. (2004). *Basic econometrics* (4th ed.). New York: The McGraw-Hill Companies.
- Gülhan, Ü., & Uzunlar, E. (2011). Bankacılık sektöründe karlılığı etkileyen faktörler: Türk bankacılık sektörüne yönelik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 341-368.
- Güneş, N. (2015). Banka kârlılığının belirleyicileri: 2002-2012 dönemi Türk mevduat bankaları üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 265-282.
- Güngör, B. (2007). Türkiye'de faaliyet gösteren yerel ve yabancı bankaların kârlılık seviyelerini etkileyen faktörler: Panel veri analizi. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 258(9), 41-61.
- Güngör, K. (2015). Malezya'daki faizsiz bankacılık modelinin Türkiye'de uygulanabilirliği üzerine bir analiz. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı*, 3(29), 54-61.
- Güzel, A., & Yüksel, İ. (2018). Ticari bankalarda kârlılığın belirleyicileri: Türkiye örneği (2003-2016). *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(3), 505-534.
- Harris, R. D. F., & Tzavalis, E. (1999). Inference for unit roots in dynamic panels where the time dimension is fixed. *Journal of Econometrics*, 91, 201-226.
- Hausman, J. A. (1978). Specification tests in econometrics. *Econometrica*, 1251-1271.
- Hussain, I. (2012). Banking industry concentration and net interest margins in Pakistan. *Journal of Business Economics and Management*, 15(2), 384-402.
- Hsiao, C. (2007). Panel data analysis—Advantages and challenges. *Test*, 16(1), 1-22.
- Kristianti, R. A., & Yovin. (2016). Factors affecting bank performance: Cases of top 10 biggest government and private banks in Indonesia in 2004–2013. *Review of Integrative Business and Economics*, 5(4), 371-378.
- Latifi, P. (2015). Arnavut bankacılık sektöründe finansal performans değerlendirmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Levin, A. C., Lin, F., & Chu, C.-S. J. (2002). Unit root tests in panel data: Asymptotic and finite-sample properties. *Journal of Econometrics*, 108, 1-24.
- Merin, M. A. (2016). Determinants of bank profitability in Ethiopia: A case study of private commercial banks. *Research Journal of Finance and Accounting*, 7(7), 28-43.
- Nouaili, M., Ezzeddine, A., & Anis, O. (2006). The determinants of banking performance in front of financial changes: Case of trade banks in Tunisia. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 5(2), 410-417.
- Özer, Y. (2021). Türkiye'deki bankaların karlılıklarının analizi (2008-2018). (Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Bankacılık ve Finans, Ankara.
- Pesaran, M. H., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A bias-adjusted LM test of error cross-section independence. *Econometrics Journal*, 11, 105-127.
- Reis, Ş. G., Kılıç, Y., & Buğan, M. F. (2016). Banka kârlılığını etkileyen faktörler: Türkiye örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 72, 21-36.
- Taşkın, F. D. (2011). Türkiye'de ticari bankaların performansını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış*, 11(2), 289-298.
- Yelghi, A. (2020). Döviz kurlarının bankacılık sektörünün performansı üzerindeki etkisi: Türkiye örneği (2007-2016). *İstanbul Üniversitesi İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 69-87.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2013). *Panel veri ekonometrisi: Stata uygulamalı*. İstanbul: Beta Yayınevi.
- Yılmaz, A. A. (2013). Profitability of banking system: Evidence from emerging markets. *WEI International Academic Conference Proceedings*, 14(16), 105-111.